

Vol.17, No. 41, Autumn 2022,

Quarterly

ISSN: 1735-4536

Islamicedu@irhu.ac.ir

Analyzing the Features of Teacher-centered Approach to Students' the Religious Education for Mahdavi Society

Mahta Mozaffari (BA Student in Physical Education, Farhangian University, Mahtamozaffari79@gmail.com)

Zahra Yahyazadeh (BA Student in Elementary Education, Farhangian University,

zahrayahyazadee@gmail.com)

Reza Masouminejad (Corresponding Author: Ph.D. in Curriculum Research, a Lecturer, Farhangian University,

r.dousti.education64@gmail.com)

ARTICLE INFO

Article History

Received: 2022/4/27

Accepted: 2022/7/23

Key Words:

teachers,
religious education,
Mahdism,
Students

ABSTRACT

This study aims to identify the components of the teacher-centered approach to the students' religious education in order to prepare them for the Mahdavi society. Its qualitative approach was conventional content analysis. The participants were the teachers teaching at schools in Ardabil, Iran, in the school year 1400-1401. 14 teachers at these schools were studied through typical case purposive sampling. In this regard, semi-organized interviews were conducted and sampling continued until data saturation. In order to validate the findings, the method of rich description of data and self-review of the researcher was used, and, so as to determine the reliability of the data, the method of simultaneous review was used. The findings showed that seven religious ontological components (non-contradiction, study of the structure of phenomena, being norm-referenced), narrative selection (spiritual meaning-making, religious personality formation, fundamentals of emergence), religious anthropology (spiritual development, futurism, belonging to beliefs), religious research (Mahdism discourse, criticism, context studies), authority (leadership, modeling), integrity of religions (crisis of biology, religious sharing), identity of waiters (religious welfare, character development, thinking, self-determination) are the main themes which provide the conditions for the students' Mahdavi educability through 125 primary themes. The findings showed that the teachers, for a students' meaningful understanding of the Imam Mahdi's personality, should provide the ground for their active activities in knowing the doctrine and concept of Mahdism in order to guide individual behaviors correctly.

واکاوای شاخصه‌های رویکرد معلمی در تربیت دینی دانش‌آموزان برای جامعه مهدوی

مهتا مظفری (دانشجوی کارشناسی دانشگاه فرهنگیان؛ Mahtamozaffari79@gmail.com)

زهرا یحیی‌زاده (دانشجوی کارشناسی دانشگاه فرهنگیان؛ zahrayahyazadee@gmail.com)

رضا معصومی‌نژاد (نویسنده مسئول، دکتری مطالعات برنامه درسی، مدرس دانشگاه فرهنگیان؛ r.dousti.education64@gmail.com)

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۲/۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۵/۱

واژگان کلیدی:

معلمان،

تربیت دینی،

مهدویت،

دانش‌آموزان

چکیده

هدف از مطالعه حاضر شناسایی مؤلفه‌های رویکرد معلمی در تربیت دینی دانش‌آموزان جهت آمادگی آنها برای جامعه مهدوی بود. رویکرد تحقیق کیفی از نوع تحلیل محتوای متعارف بود. مشارکت‌کنندگان شامل معلمان شاغل در مدارس شهرستان اردبیل در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ بود که ۱۴ نفر از آنان به صورت نمونه‌گیری هدفمند از نوع شاخص مورد مطالعه قرار گرفتند. در این راستا مصاحبه‌های نیمه سازمان یافته‌ای از آنها صورت گرفت و نمونه‌گیری تا اشباع داده‌ها ادامه یافت. برای اعتبارسنجی یافته‌ها از روش توصیف غنی داده‌ها و خودبازبینی محقق و برای تعیین پایایی داده‌ها از روش بررسی همزمان استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که ۷ مؤلفه هستی‌شناختی دینی (تضادناپذیری، ساختارشناسی پدیده‌ها، هنجارمحوری)، روایت‌گزینی (معنابخشی معنوی، شخصیت‌سازی دینی، مبانی‌سازی ظهور)، انسان‌شناسی دینی (توسعه معنوی، آینده‌پژوهی، تعلق‌پذیری باورها)، پژوهشگری دینی (گفتمان‌سازی مهدویت، نقادی، بسترشناسی)، مرجعیت‌شناسی (رهبریت، الگوسازی)، تلفیق‌پذیری ادیان (بحران‌شناسی دین‌زیستی، اشتراک دینی)، هویت‌سازی منتظران (بهبزستی دینی، منش‌پروری، تفکرگرایی، خودتعیین‌گری) مضامین اصلی هستند که با ۱۲۵ مضمون اولیه شرایط را برای تربیت‌پذیری مهدوی دانش‌آموزان فراهم می‌آورند. نتایج نشان داد که معلمان برای درک معنادار شخصیت مهدوی توسط دانش‌آموزان، ضرورت دارد زمینه فعالیت‌های کنشگرانه آنها را نسبت به شناخت اصل و مفهوم مهدویت در راستای هدایت درست رفتارهای فردی فراهم سازند.

مقدمه

تربیت، فرآیند تغییر رفتار، افزودن دانش و تجربه زندگی است، بدین صورت که دانش‌آموزان را در تفکر و نگرش‌هایشان بالغ‌تر می‌کند (دیوی و آلام،^۱ ۲۰۲۰، ص ۱۲۲۹). مفهوم تربیت ابعاد مختلفی دارد که متناسب با رویکردهای آموزشی، جنبه‌هایی از آن مورد توجه کارگزاران و معریان آموزشی قرار می‌گیرد.

بعد دینی تربیت به‌عنوان یکی از این ابعاد، مستلزم پیاده‌سازی اهداف آن توسط معریان و به‌ویژه معلمان است. نقش معلمان در تربیت دینی دانش‌آموزان شکل دادن به جهان بینی و ارزش‌ها و هنجارهای برخاسته از آن است تا آنها بتوانند محتوای مفاهیم دینی را به زندگی خود ارتباط دهند (مینار-کوپر و برترام-تروست،^۲ ۲۰۲۰، ص ۱).

در حقیقت، تربیت دینی حوزه‌ای پرتقاضا از آموزش تربیتی است، و هیچ روش جهانی برای انتقال منظم اصول دینی در آموزش دانش‌آموزان وجود ندارد. (انه و ایولیان،^۳ ۲۰۱۵، ص ۳۱). کانروی و همکاران^۴ (۲۰۱۵) معتقدند که معلمان عامل اصلی در تربیت دینی دانش‌آموزان هستند. کوپلی^۵ (۲۰۰۸) بر این باور است که معلمان از تعلیم و تربیت دینی دو هدف را دنبال می‌کند: ۱. بهتر می‌توانند با چالش‌های محیط کثرت‌گرا مقابله کنند و؛ ۲. تربیت دینی یکی از مؤلفه‌های اساسی در ارتقای شهروندان دموکراتیک است (به نقل از جفرالی و زاور،^۶ ۲۰۱۹، ص ۹۰).

بنابراین نظریه و روش‌شناسی برنامه درسی، آموزش و ارزشیابی به مهارت‌های خاصی از معلمان نیاز دارد. این مهارت‌ها برای معلم دینی که باید حساسیت و همدلی بیشتری داشته باشد و همچنین اعتقادات مذهبی عمیق‌تری در رفتار و در روش برقراری ارتباط با دانش‌آموزان داشته باشد، ضروری است (انه و ایولیان،^۷ ۲۰۱۵، ص ۳۱).

از منظر دیگر باید گفت که تربیت دینی دانش‌آموزان شامل مقوله‌های مختلفی می‌شود که آماده‌سازی برای پذیرش منجی

آخرالزمانی که بتواند حقیقت را آشکار سازد و رفتار آنها را در راستای واقعیت جهان هستی هماهنگ کند، از کارکردهای اصلی رویکرد معلمی در نظام آموزشی است (حکیمز،^۸ ۲۰۲۰، ص ۷). تأثیرات شخصیت مطلوب و رفتارهای برخاسته از آن می‌تواند به دانش‌آموزان درک عمیقی از آنچه آموزش داده می‌شود را بدهد و دانش‌آموزان و معلمان را به تعامل آسان با یکدیگر جذب کند. در واقع، معلمان مجری اهداف تربیتی و مربیان فرزندان یک ملت هستند (لوپیس، وان حسن و حمزه،^۹ ۲۰۱۷). معلمان به‌ویژه در نظام تعلیم و تربیت اسلامی باید الگو و یا قدوه حسنه برای دانش‌آموزان شوند (احمد و تنگکو کاسیم،^{۱۰} ۲۰۱۷).

معلم صرفاً یک فروشنده اطلاعات نیست، بلکه فراتر از آن است. معلم تدریس خود را با ارزش‌های نهایی زندگی پیوند می‌دهد. به عبارتی معلم فراتر از تاریخ‌ها و حقایق صرف حرکت می‌کند و بینشی درباره اهداف زندگی و جامعه به دست می‌دهد. ازاین‌رو، از معلم انتظار می‌رود که دانش و تسلط تکنیکی وجودی‌اش را با فلسفه سالم زندگی همراه کند (احمد، ۲۰۱۷، ص ۱).

در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش راهکار ۴-۱ بیانگر ایجاد ساز و کارهای ترویج و نهادینه‌سازی فرهنگ ولایت مداری، تولی و تبری، امر به معروف و نهی از منکر، روحیه جهادی و انتظار، زمینه‌سازی برای استقرار دولت عدل مهدوی با تأکید بر بهره‌گیری از ظرفیت حوزه‌های علمیه و نقش الگویی معلمان و اصلاح روش‌ها است (وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۹۰، ص ۱۹).

معلم زمینه‌ساز ویژگی‌هایی دارد که می‌تواند او را به‌عنوان مربی نسل منتظر و زمینه‌ساز ظهور معرفی کند. معلم زمینه‌ساز باید در حیطه شناختی نسبت به امام و جایگاه امام، معرفت و شناخت پیدا کند و در حوزه مهدویت، دانش و اطلاعات عمیق داشته باشد (سرمدی، ۱۳۹۲، ص ۶۵). در واقع، ارزش‌های فرد به‌عنوان یک معلم قطب‌نمای اخلاقی است که دانش‌آموزان از آن برای جهت‌دادن اعمال خود در راستای اهداف‌شان استفاده می‌کنند (سلچوک،^{۱۱} ۲۰۱۸)، بدین معنا که دانش‌آموزان از طریق تربیت اخلاقی، کاملاً

8. Hakyemez

9. Lubis, Wan Hassan & Hamzah

10. Ahmad & Tengku Kasim

11. Selcuk

1. Dewi & Alam

2. Minnaar-Kuiper & Bertram-Troost

3. Ene & Iuliana

4. Conroy et al

5. Copley

6. Jafralie & Zaver

7. Ene & Iuliana

دانش‌آموزان نائل آیند و به غنی‌سازی و توسعه تجارب مذهبی آنها پردازند.

آنچه در عمل مشاهده می‌شود این است که انتقال باورهای دینی به دانش‌آموزان در شرایطی صورت می‌گیرد که آنها بیشتر بر شناخت صرف آموزه‌های دینی دست می‌یابند و تعهد به درک و باورپذیری ارزش‌هایی مانند وجود منجی عالم هستی و تأثرگذاری آن بر روند مناسبات انسانی در آینده جوامع، رنگ واقعیت به خود نمی‌گیرد. بنابراین ضرورت دارد که معلمان نسبت به توجیه عقلانی دانش‌آموزان پردازند و موقعیت‌هایی را فراهم کنند که در آن دانش‌آموزان به تفکر در آداب و رسوم دینی پرداخته و با دلایل فردی و گروهی مسیر پذیرش آرمان‌های مذهبی را هموار کنند.

می‌توان گفت که معلم رکن اساسی نظام آموزشی و تربیتی است که موفقیت یا ناموفق بودن این نظام در دستیابی به اهداف خود، تا حد زیادی به او بستگی دارد (داوودی، ۱۳۹۸)، و تربیت دینی نیز در مقایسه با سایر تربیت‌ها در برنامه درسی، مجموعه‌ای از چالش‌های منحصر به فرد مانند معنویت درونی خود معلمان، باورهای دانش‌آموزان، قابلیت‌های دانش‌آموزان و... برای معلمان است (الیوت، مک کورمیک و بهیندی، ۲۰۱۹، ص ۱۳۴).

بنابراین نقش معلمان به‌عنوان یک شخصیت اثربخش در هدایت دانش‌آموزان به سوی جامعه‌ای که عدالت در آن براساس قابلیت‌ها، تلاش‌ها و نیات آنها در رسیدن به خودشکوفایی فردی است باید مطابق با صلاحیت‌شان در راستای ارزش‌های پذیرفته شده باشد، چراکه با آگاهی از ارزش‌ها و شکل‌گیری و تنظیم قطب‌نمای اخلاقی که متشکل از این ارزش‌ها (وان دایک-گرونبر، ۲۰۲۰، ص ۴) ذهنیت دانش‌آموزان و تعهد آنها را برای رفتارهای عدالت‌خواهانه و تفکرات آرمان‌خواهانه‌ی پیش نیاز جامعه مهدوی فراهم می‌کنند.

در مطالعه حاضر نیز پژوهشگر به دنبال پاسخ به این سؤال است که شاخصه‌های رویکرد معلمی در جهت آماده کردن دانش‌آموزان برای پذیرش جامعه مهدوی به‌عنوان یکی از عناصر

مسئولیت‌پذیر و انسانی می‌شوند (شی، ۲۰۱۸).^۱ بنابراین معلمان باید نقش مهمی در تربیت دانش‌آموزان از طریق تعهد، انگیزه و شایستگی‌ها ایفا کنند (دان و همکاران، ۲۰۲۱).^۲

پیشینه تحقیق

پژوهش‌های محدودی در این حوزه صورت گرفته که عبارتند از: نتایج مطالعه سالتمن، لامب، هال و بورگ^۳ (۲۰۲۱) نشان می‌دهد که ادراک بالای دانش‌آموزان از برنامه درسی تربیت دینی در راستای اصول منجی از طریق یادگیری تجربی با ابزار تحقیق و یادگیری عمیق توسط معلمان صورت می‌گیرد. نتایج مطالعه هو و چنگ^۴ (۲۰۲۱) نشان می‌دهد که اعتقاد افراد به زمینه‌های مذهبی حاصل نوع تفکر آنها در تحلیل مسائل با خلاقیت فرد گونه و ایجاد جهت‌گیری‌های مذهبی از طریق مشارکت فعال در تربیت دینی است. نتایج مطالعه شمشیری، شیروانی شیرینی و زارعی (۱۴۰۰) در رابطه با آسیب‌شناسی تعلیم و تربیت دینی نشانگر این است که نگرش، رفتار، علم و شخصیت معلم مانند بی‌تعهدی و عدم برخورد نامناسب و عاطفی بر رشد دینی دانش‌آموزان در حوزه‌های مختلف اعتقادی تأثیر بسزایی دارد. نتایج پژوهش سرمدی (۱۳۹۲) نشان می‌دهد که الگوی مطلوب معلم در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، معلم مهدوی، معلم منتظر یا معلم زمینه‌ساز می‌تواند تلقی شود؛ معلمی که از روح امید بسیار قوی نسبت به آینده برخوردار است و انگیزه‌ای بسیار بالا برای تلاش در جهت اصلاح و رشد و پیشرفت جامعه برای خود قائل است.

معلمان افرادی هستند که نقش آنها در پذیرش اعتقادات دینی برای دانش‌آموزان به دلیل جایگاه علمی‌شان مورد توجه است. به عبارتی مجموعه تفکرات و رفتارهای معلمان اثربخشی‌پایداری در نهادینه کردن ارزش‌های اعتقادی و دینی در دانش‌آموزان دارد. آنها افرادی هستند که می‌توانند به ذهنیت‌سازی در جهت باورمندی و عقلانیت استدلالی مسائل و موضوعات دینی برای

1. Shea

2. Don & et al

3. Sultmann, Lamb, Hall & Borg

4. Hu & Cheng

5. Elliott, McCormick & Bhindi

6. Van Dijk-Groeneboer

سؤالات جزئی‌تر و دقیق‌تری متناسب با فرایند مصاحبه از دانشجو-معلم پرسیده شد. مدت مصاحبه‌ها بین ۴۰ دقیقه ۱ ساعت بود و تعداد جلسات از شرکت‌کننده‌ای به شرکت‌کننده‌ی دیگر از ۱ جلسه تا ۲ جلسه متغیر بود.

مصاحبه‌ها با اطلاع افراد بر روی گوشی موبایل ضبط شده و بلافاصله بعد از اتمام مصاحبه، پس از چندین بار گوش دادن، متن مصاحبه‌ها روی کاغذ پیاده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و جملات و عبارتهایی را که مربوط به مؤلفه‌های تربیت دینی مهدوی می‌شد، انتخاب شدند. جدا کردن جملات مربوط به هر مفهوم و تبدیل و تغییر شکل جملات بیان شده هر فرد به‌طور جداگانه از مصاحبه افراد دیگر صورت گرفت و با در نظر گرفتن وجوه و نکات مشترک، در قالب مضمون یا زمینه‌های اصلی سازمان دهی شد.

در مرحله تجزیه و تحلیل داده‌ها، از مجموع مصاحبه‌ها ۲۹۶ زمینه اولیه استخراج و در مراحل بعدی به تدریج با حذف زمینه‌های مشابه و نزدیک به هم، مؤلفه‌ها کاهش یافته و در نهایت ۷ مضمون اصلی، ۲۰ مضمون فرعی و ۱۲۵ مضمون اولیه به دست آمد. برای اطمینان از صحت و سقم و اعتبارپذیری یافته‌های به دست آمده، متن مصاحبه‌ها به‌طور همزمان در طول اجرای جمع‌آوری داده‌ها مورد بررسی و توصیف عمیق‌تری قرار گرفت تا مفاهیم و معنای واقعی تری به دست آید. همچنین، مصاحبه‌های افراد توسط خود پژوهشگر در چندین نوبت بررسی و تحلیل و مضمون آفرینی شد.

به‌طور خلاصه، جهت اطمینان و اعتباربخشی به دقت و صحت داده‌ها از روش غنی‌سازی داده‌ها و خودبازبینی محقق استفاده شد. برای تعیین ثبات و پایایی داده‌های به دست آمده نیز در فرایند کدگذاری و تحلیل داده‌ها سه نفر همزمان و به‌طور موازی به فعالیت پرداختند و حاصل کار کدگذاری مقایسه و مناسب‌ترین مفاهیم انتخاب شدند.

در فرایند تجزیه و تحلیل داده‌ها اطلاعات به دست آمده از طریق مراحل تحلیل محتوای متعارف ۱. تحلیل اولیه اطلاعات از طریق تداعی معنا و رمزگذاری؛ ۲. مقوله‌بندی اطلاعات (واحد معنا) از طریق شباهت‌ها و تفاوت‌ها؛ ۳. جمع‌بندی مقوله‌های

تربیت دینی چیست؟ تا انتظاراتی که از معلمان در راستای توسعه اهداف پرورشی دانش‌آموزان وجود دارد، تحقق یابد.

روش پژوهش

مطالعه حاضر به دنبال شناسایی و تشریح شاخصه‌های رویکرد معلمی در تربیت دینی دانش‌آموزان در راستای آماده‌سازی آنها برای درک و پذیرش جامعه مهدوی بود. پژوهش از لحاظ هدف در حوزه پژوهش‌های کاربردی، و به لحاظ روش گردآوری داده‌ها، از نوع پژوهش کیفی با ماهیت اکتشافی است.

تحقیقات کیفی سعی در بررسی و درک یک وضعیت، واقعه و پدیده در محیط طبیعی دارد (ازر و آکسیوت، ۲۰۲۱^۱، ص ۱۶). رویکرد تحلیل کیفی دارای روش‌های متعددی برای پژوهش و بررسی پدیده‌های آموزشی است که در این مطالعه از روش تحلیل محتوا از نوع متعارف برای دستیابی مناسب به داده‌ها استفاده شده است.

مشارکت‌کنندگان پژوهش شامل معلمان مدارس شهرستان اردبیل هستند که تجربه فعالیت‌های آموزشی در حوزه تربیت مهدوی را داشته‌اند و ۱۴ نفر از آنها با روش نمونه‌گیری هدفمند از نوع نمونه‌گیری شاخص انتخاب شدند. انتخاب نمونه‌های پژوهش تا زمانی که داده‌ها به اشباع رسیدند، ادامه یافت.

به منظور جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته استفاده شد، زیرا به کمک آن، ارزیابی عمیق‌تر ادراکات و نگرش‌های مشارکت‌کنندگان و نیز بررسی موضوع‌های پیچیده و پیگیری پاسخ‌های آنان امکان‌پذیر است (سرمد، بازرگان و حجازی، ۱۳۹۶). در مصاحبه‌ها، در خصوص دیدگاه‌ها و نظرات مصاحبه‌شوندگان درباره چپستی تربیت مهدوی، جایگاه آن در رشد دینی دانش‌آموزان، اولویت‌های معلمان برای پرورش هرچه بهتر دانش‌آموزان، کارکردهای ضروری برای معلمان در نظام آموزشی، مؤلفه‌های لازم در آموزش برای تسریع این روند از آنها سؤالاتی پرسیده شد.

روال مطرح شدن سؤالات از کل به جز بود، بدین صورت که ابتدا سؤالات کلی درباره موضوع پژوهش مطرح و در ادامه

1. Ezer & Aksut

مؤلفه درصدد شناخت فرایند تحولات و تغییرات جهانی از طریق اتکا به مفهوم‌شناسی مهدویت است.

استقرایی و ایجاد مفهوم کلی (تم) مورد تحلیل قرار گرفت (ایمان و نوشادی، ۱۳۹۰).

یافته‌ها

مضامین به دست آمده از پژوهش عبارتند از:

۲. روایت‌گزینی

جدول ۲: مفاهیم استخراج شده از مضمون روایت‌گزینی

مضمون اصلی	کدهای محوری	کدهای اولیه
روایت‌گزینی	معنابخشی معنوی	توازن حرف و عمل انسان‌ها، عدالت‌گرایی، منجی خواهی، الزامات معنوی افراد، واقعیت دینی، اخلاص در اعمال، صمیمیت بین انسان‌ها، انفاق در مال، اجرای شاخص‌های دینی، تعالی دینی
	شخصیت‌سازی دینی	قهرمان پروری، ارزش معنوی، تفکرات انسانی، ارتباط با اجتماع، پذیرش مردمی، رفتارهای فردی، آرمان‌ها، فعالیت‌های اسلامی
	مبانی‌سازی ظهور	زمینه‌سازی منجی، بسترسازی فرهنگی، شناخت تمدنی، داده‌های دین‌گرایانه، نظریه‌پردازی مهدویت

۱. هستی‌شناسی دینی

جدول ۱: مفاهیم استخراج شده از مضمون هستی‌شناختی دینی

مضمون اصلی	کدهای محوری	کدهای اولیه
هستی‌شناسی دینی	تضادناپذیری	تکامل همه جانبه پدیده‌ها، هدف مشترک، ارتباط متقابل، نظام‌مندپذیری، موازی‌سازی فعالیت‌ها، مکمل‌پذیری رخدادها
	ساختارشناسی پدیده‌ها	ماهیت عملی سوژه‌ها، کارکردپذیری، سودمندی روانی، پیامدبخشی، میزان کاربرد، پایداری
	هنجارمحوری	استانداردها، انتظارات رفتاری، چارچوب انقاقات، سیر تعالی بخشی، قوانین کلی، اصول‌گرایی، ثبات زمانی و مکانی، تبیین وضعیت زندگی

بررسی یافته‌های این مضمون نشان می‌دهد که نقش معلم توجیه منطقی دانش‌آموزان برای آشنایی با ویژگی‌ها و خصوصیات تمدن مهدوی است. در واقع قدرت معلم در استدلال‌پذیر کردن دیدگاه‌های مربوط به مهدویت و ارائه نظریه‌های مربوط به آن در قالب روایت‌های مضمونی و داستانی است. می‌توان گفت که معلمان با تشریح فضایل معنوی مورد نیاز انسان‌ها در راستای ذهنیت‌سازی و آمادگی‌های ضروری برای ظهور، کنش‌هایی را که سازگاری بیشتری در زندگی مهدوی‌گونه دارند، تبیین می‌کنند. به عبارتی هدف تعریف رفتارها از طریق فضایل انسانی برای ماهیت بخشی معنوی آنهاست، به این معنا که عملکرد رفتاری دانش‌آموزان از طریق ویژگی‌های معنوی، هویت پیدا می‌کند. از طرفی معلمان با استفاده از روایت دینی، سعی در فراهم کردن تصویری از مهدی موعود در چارچوب شخصیت کاریزماتیک دینی، اهداف و ایده‌های آنها در راستای اصلاح بشریت، و چارچوب اقداماتی که می‌تواند منجر به سعادت انسان‌ها شود، دارند. همچنین معلمان در پی این هستند که با ارائه دانش شناختی درباره شرایط و موقعیت آخرالزمانی، دانش‌آموزان را به خودآگاهی دینی در رابطه با مؤلفه‌های زمان ظهور برسانند. در

یافته‌های این مضمون نشان می‌دهد که معلمان ابتدا باید این تصور را برای دانش‌آموزان ایجاد کنند که دنیایی که ما متعلق به آن هستیم، در ظاهر سازماندهی مادی دارد، در حالی که متأثر از عوامل روحانی و معنوی است، بدین صورت که تمامی فعل و انفعالات و حوادث برگرفته از آن معنای خاصی دارد و هدف مشخصی را دنبال می‌کند. باید گفت که موضوع مهدویت و اجرای عدالت جهانی محور فعالیت‌هایی است که در جهان مادی می‌توان آن را توجیه کرد، به عبارتی تمامی تعاملات بین عناصر جهانی و رشد و توسعه مستمر آنها، در راستای رسیدن به هدف مشترکی است که با ظهور منجی معنا پیدا می‌کند. از طرفی ماهیت پدیده‌هایی که ساختار وجودی جهان را شکل می‌دهد، معنادار بوده و هریک از آنها کارکرد و وظایفی را بر عهده دارد که می‌تواند متأثر از واقعیت آخرالزمانی اثربخشی خود را نشان دهد و در راستای تحولات پیش‌بینی شده معنوی حرکت کند. همچنین نظام جهانی دارای راهبردی منظم است که در ارتباط با شاخصه مهدویت و تبعیت از فرایند الهام‌بخش آن برای توسعه زندگی انسان‌ها، مسیر تکامل بخشی را طی می‌کند. می‌توان گفت که این

می‌دهد که قرار گرفتن در جامعه مهدوی میراثی است که با توجه به شناخت توانایی‌های خود و پذیرش نگرش‌ها متناسب با این توانایی‌ها و حرکت در راستای اصولی است که پیش‌بینی وقوع آنها بشارت داده شده است.

حقیقت، این مؤلفه در راستای انتقال اطلاعات سازماندهی شده و توجیه معنادار آنها برای دانش‌آموزان است.

۳. انسان‌شناسی دینی

جدول ۳: مفاهیم استخراج شده از مضمون انسان‌شناسی دینی

مضمون اصلی	کدهای محوری	کدهای اولیه
انسان‌شناسی دینی	توسعه معنوی	پرورش قابلیت‌های دینی، تعلیم‌پذیری مذهبی، میل به بی‌نهایت، پرورش استعدادهای درونی، رشد فطرت یگانه‌پرستی، آرامش درونی
	آینده پژوهی	موضع‌گیری نسبت به سرنوشت خود، پیامدنگری، میزان کارآمدی رفتارهای اجتماعی، انگیزه‌مندی رفتارها، برپونداد اعمال، معناداربودن انسان، حرکت جهانی به سوی اصلاح رفتار
	تعلق پذیری باورها	ارزشمندی ایمان، تعهد به انسانیت، فلسفه‌مندی اخلاق، مطلوبیت انسانیت، شایستگی فعالیت‌های مطلوب، پشتیبانی فکری، نظام‌مندسازی نگرش‌ها

۴. پژوهشگری دینی

جدول ۴: مفاهیم استخراج شده از مضمون پژوهشگری دینی

مضمون اصلی	کدهای محوری	کدهای اولیه
پژوهشگری دینی	گفتمان‌سازی مهدویت	جایگاه مهدویت، شخصیت مهدوی، نقش‌شناسی در تحولات دینی، سلوک مهدوی، شاخصه‌های ظهور، ماهیت هدایت
	نقادی	دلایل وجود مهدویت، چرایی رفتارها در دوره ظهور، اصلاحات رفتاری، فرایند نیازسنجی، دغدغه زایی اعتقادی
	بسترشناسی	الزامات آخرالزمانی، آمادگی ذهنی، ویژگی‌های محیطی، کنش‌های اجتماعی، خودآگاهی روحانی، همگرایی شناختی

یافته‌های این مضمون اصلی نشان می‌دهد که معلمان باید به دنبال تربیت دانش‌آموزانی باشند که انسانیت موجود در درون شان را منبعث از فطرت دینی تلقی کنند، بدین معنا که وجود آدمی ساختاری دارد که ماهیتش با استفاده از جنبه‌های دینی پرورش می‌یابد می‌توان گفت که تلقی دانش‌آموزان از خود به‌عنوان افرادی با رفتارهای دینی و وفادار به اصول شناخته شده آن، مستلزم توجه به توانمندی‌های روحانی است که در درون او نهفته است و وجود این قابلیت‌ها به خاطر این است که آنها را کشف کرده و سعی در غنی‌سازی مطلوب آنها داشته باشد. از طرفی پذیرش ماهیت دینی دانش‌آموزان توسط معلمان، آنها را نسبت به سرنوشت خود حساس ساخته و سعی می‌کنند با برنامه‌ریزی اخلاقی، تعاملات اجتماعی و فردی خود را پیش ببرند تا در موقعیت مناسب خود شرایط ملحق شدن به اندیشه و سیره مکتب مهدوی را داشته باشند. همچنین این معلمان هستند که احساس وابستگی به باورهای معنوی و دینی که سرچشمه هدایت رفتارهای انسانی در جامعه مهدوی هستند را به دانش‌آموزان ارائه می‌دهند تا آنها با هماهنگ‌سازی و درونی‌سازی این تفکرات، خود را مهیای تعمیم این ارزش‌ها به زندگی خود بکنند. به‌طور کلی این مؤلفه نشان

یافته‌های این مضمون اصلی نشان می‌دهد که معلمان باید به دنبال تربیت دانش‌آموزانی باشند که انسانیت موجود در درون شان را منبعث از فطرت دینی تلقی کنند، بدین معنا که وجود آدمی ساختاری دارد که ماهیتش با استفاده از جنبه‌های دینی پرورش می‌یابد می‌توان گفت که تلقی دانش‌آموزان از خود به‌عنوان افرادی با رفتارهای دینی و وفادار به اصول شناخته شده آن، مستلزم توجه به توانمندی‌های روحانی است که در درون او نهفته است و وجود این قابلیت‌ها به خاطر این است که آنها را کشف کرده و سعی در غنی‌سازی مطلوب آنها داشته باشد. از طرفی پذیرش ماهیت دینی دانش‌آموزان توسط معلمان، آنها را نسبت به سرنوشت خود حساس ساخته و سعی می‌کنند با برنامه‌ریزی اخلاقی، تعاملات اجتماعی و فردی خود را پیش ببرند تا در موقعیت مناسب خود شرایط ملحق شدن به اندیشه و سیره مکتب مهدوی را داشته باشند. همچنین این معلمان هستند که احساس وابستگی به باورهای معنوی و دینی که سرچشمه هدایت رفتارهای انسانی در جامعه مهدوی هستند را به دانش‌آموزان ارائه می‌دهند تا آنها با هماهنگ‌سازی و درونی‌سازی این تفکرات، خود را مهیای تعمیم این ارزش‌ها به زندگی خود بکنند. به‌طور کلی این مؤلفه نشان

۶. تلفیق‌پذیری ادیان

جدول ۶: مفاهیم استخراج شده از مضمون تلفیق‌پذیری ادیان

مضمون اصلی	کدهای محوری	کدهای اولیه
تلفیق‌پذیری ادیان	بحران‌شناسی دین‌زیستی	سواد شبه دینی، عدم درون‌نگری، زندگی تک بعدی، آسیب‌های انگیزشی، الزامات اجتماعات انسانی، تناقضات رفتاری، ارتباطات ناسالم
	اشتراک دینی	وعده منجی، الگوشناسی، رهبری دینی، استقرار نظام دینی، ارزشمندی رفتارهای انسان‌گونه، تعارض‌زدایی آرمانی

یکی از وظایف اصلی معلمان در تربیت دینی دانش‌آموزان در مقوله مهدویت، تبیین اتفاق نظر ادیان مختلف آسمانی درباره وجود شخصیت منجی در آخرالزمان است، چراکه بحث ترکیب جهان بینی ادیان آسمانی، سندسازی برای حمایت از وجود شخصیت عدالت جو است. به عبارتی معلم در جایگاهی قرار گرفته است که درصدد تبیین واقعیت معنوی ظهور منجی از طریق استدلال‌های عقلانی ادیان الهی است. می‌توان گفت که معلمان از طریق دیدگاه‌های مختلف دینی وجود چالش‌های معنوی در زندگی انسان و نیاز به فردی که هدایت مطلوب انسان‌ها را بر عهده بگیرد، مطرح می‌کنند. این تعارض و تضاد در زندگی انسان‌ها، فصل مشترکی است که پیامبران در بیانات خود بدان اشاره داشته‌اند، بدین صورت که انسان‌ها درگیر مسائلی در زندگی می‌شوند که آنها را در وضعیت عدم توجه به خلیقات درونی خود قرار می‌دهد. از طرفی معلمان به دنبال شناخت و آگاهی بخشی به عوامل مطلوب در زندگی آخرالزمانی هستند که وعده تحقق آنها به کرات توسط پیامبران تشریحی و تبلیغی داده شده است، به طوری که تلاش برای درک آن وضعیت و متناسب‌سازی تعاملات انسانی برای قرار گرفتن در مسیر این هدف، اولویتی است که معلمان ضمانت اجرایی آن را از زبان ادیان مختلف بیان می‌کنند. به طور کلی معلمان در این شاخصه به دنبال فراهم کردن هرچه بیشتر پذیرش جامعه مهدوی از طریق وعده پیامبران الهی هستند.

را به سمت کسب و فراهم‌سازی آنها ترغیب می‌کند. به طور کلی این مؤلفه نشان می‌دهد که پژوهشگری دینی با محوریت تربیت مهدوی، نیازمند شناخت چارچوب نظری و عملی مهدویت با رویکرد تحلیل موقعیتی برای استخراج دلایل رفتارهای مورد انتظار است.

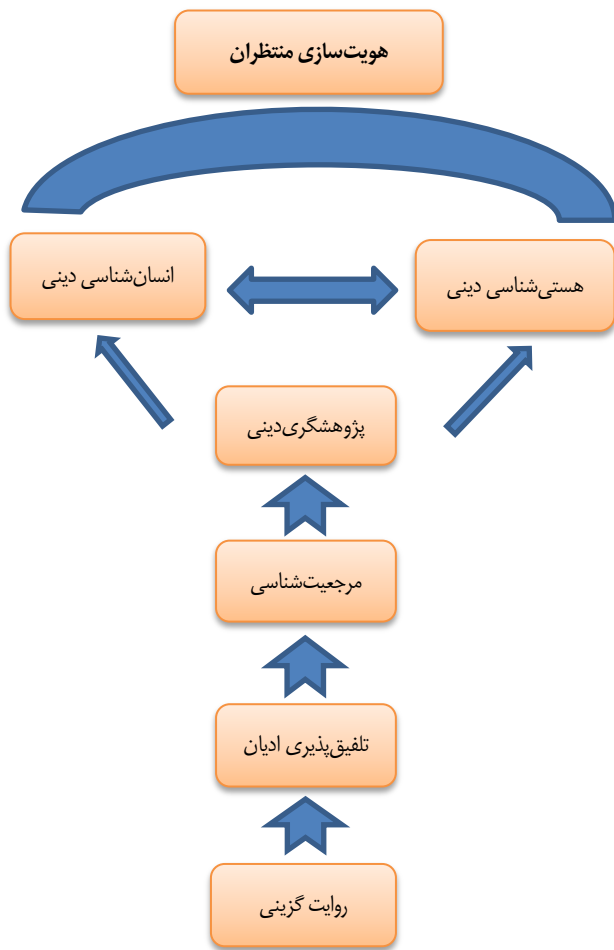
۵. مرجعیت‌شناسی

جدول ۵: مفاهیم استخراج شده از مضمون مرجعیت‌شناسی

مضمون اصلی	کدهای محوری	کدهای اولیه
مرجعیت‌شناسی	رهبریت	آگاه‌سازی رفتار اخلاقی، بصیرت‌پذیری، شناسایی مسأله، یکپارچه‌سازی انگیزه‌های انسانی، نقطه اتکا، موازنه‌سازی حقوق اجتماعی
	الگوسازی	معیارسنجی رفتار، تعادل بخشی رفتارها، تقلیدپذیری، اولویت‌دهی در رفتارها، تعهدپذیری، آداب‌پروری

یافته‌های این مضمون اصلی نشان می‌دهد معلمان باید درصدد معرفی شخصیتی برای دانش‌آموزان باشند که رهبری و هدایت جامعه را بر عهده دارد و اوست که به تعیین آداب زندگی و کیفیت روابط افراد در طول زمان می‌پردازد. به عبارتی باید فضایی برای پذیرش نقش این شخصیت و اعمال او فراهم شود تا دانش‌آموزان بتوانند با او انس بگیرند و رفتارهای خود را با موازین گفته شده او هماهنگ سازند. می‌توان گفت که مهدویت‌شناسی و تربیت‌پذیری دانش‌آموزان متناسب با سلوک اخلاقی این مفهوم، مسأله‌ای است که معلمان باید اهمیت شناخت جایگاه آن را برای متعادل‌سازی رفتارهای دانش‌آموزان در برخورد با حوادث زندگی تشریح کنند. همچنین دانش‌آموزان باید به این درک برسند که معلمان باید دانش‌آموزان را نسبت به درونی‌سازی الزامات رفتاری مطابق با چارچوب مهدویت ترغیب نمایند، بدین صورت که یک فرایند مکانیزم سازگارانه در کنش با معیارهای مهدویت‌شناسی برای دانش‌آموزان فراهم شود. در حقیقت، حرکت به سمت تعادل رفتاری در زندگی دینی دانش‌آموزان، مستلزم شناخت مرجعیتی است که هدایت‌گر و معنادارکننده آداب رفتاری باشد.

۷. هویت‌سازی منتظران

جدول ۷: مفاهیم استخراج شده از مضمون هویت‌سازی منتظران

مضمون اصلی	کدهای محوری	کدهای اولیه
هویت‌سازی منتظران	بهبودی دینی	خود انگیزگی ذهنی، طرح اصول دینی مطلوب، تلاش برای رفع تبعیض، ایجاد مدینه فاضله
	منش‌پروری	شهروند مصلح، جهان‌بینی مکتبی، معیارپذیری اخلاقی-دینی، انضباط مذهبی، استعداد پروری دینی، نگرش منجی مذهب
	تفکرگرایی	آرمان‌خواهی، ذهنیت‌پذیری هدایت، تحلیل مطلوبیت، خلاقیت رفتاری، موعودستانی
	خود تعیین‌گری	چالش خواهی دینی، استقلال در باورها، پارامترهای ارزشی-معنایی، راهبرد تکامل

بررسی یافته‌های این مضمون نشان می‌دهد که معلمان برای آماده‌سازی دانش‌آموزان در راستای پذیرش شخصیت حضرت مهدی عج باید نسبت به ماهیت‌سازی ذهنی این مفهوم بردازند، به عبارتی معلمان دانش‌آموزان را در این قالب هویتی قرار دهند که عکس‌العمل آنها نسبت به این مفهوم تعریف شود و انتظارات رفتاری از آنها مشخص باشد. می‌توان گفت که این مؤلفه زمانی توسط معلمان تحقق می‌یابد که دانش‌آموزان در یک موقعیت مطلوب از لحاظ اعتقادات دینی نسبت به این پدیده قرار گرفته باشند و تفکرات خود را نسبت به فراهم کردن شرایط زمان ظهور فعال نمایند. معلمان باید روحیه نگرش مکتبی را در دانش‌آموزان پرورش دهند و آنها را نسبت به ابراز اعمال و رفتاری که خصوصیات و الزامات مهدوی‌گونه دارد، حساس سازند و ایده‌های آنها را به سمتی سوق دهند که در برخورد با پدیده‌های اجتماعی بیشتر روابط علت و معلولی را بجویند و تحلیل‌های دینی‌شان در جهت شناخت جامعه مهدوی باشد، به طوری که خود دانش‌آموزان به این درک برسند که نوع پذیرش این واقعیت در احکام دینی، مربوط به خودشان است و باید کنکاش درونی آنها مطلوبیت حقیقت مهدوی را آشکار سازد. به طور خلاصه هویت‌گرایی متناسب با مهدویت همان تعالی‌سازی رفتارها و خلیقات از طریق اندیشه‌ورزی و کشف میزان وابستگی خود به آن است.

نمودار ۱: مؤلفه‌های رویکرد معلمی در مهدویت‌پذیری دانش‌آموزان

بررسی نمودار ۱ نشان می‌دهد که رویکرد معلمان در راستای تربیت مهدوی تأکید بر مؤلفه روایتی است که با ارائه نقل قول‌ها از ویژگی‌ها، خصوصیات و شرایط جامعه مهدوی، دانش‌آموزان را در یک مرحله داده‌شناسانه از زندگی دوره حضرت مهدی عج قرار دهد و در ادامه با مطرح ساختن جهان‌بینی ادیان مختلف در خصوص وعده منجی، حمایت نظری نظام‌مندی از پیش‌بینی‌های نقل شده به عمل آورد. همچنین با ترکیب نظریه‌های مختلف دینی، به تحلیل‌شناسی رهبری دینی جامعه و ضرورت وجود آن برای تعالی انسان پردازد. فراهم کردن این شرایط و تجارب برای دانش‌آموزان، زمینه را برای کاوشگری علمی آنها از طریق بررسی باورها و نقد و ارزیابی آنها، مهیا می‌سازد و نگرش چارچوب‌بندی شده را نسبت به ماهیت انسان و جهان، جایگاه و اهمیت انسان و عملکردی که او را در درون این گیتی، هماهنگ با سایر پدیده‌ها به

وابسته به وجود پدیده‌ای هستند که نقش محوری در تسریع و تحقق کامل این رشد قرار دارد، بدین صورت که معلمان نگرش کل‌گرایانه از روند زندگی را برای دانش‌آموزان ایجاد کنند که در آن، این عناصر در راستای رسیدن به ایده مشترکی که همان سعادت انسان از طریق ظهور منجی است، حرکت می‌کنند. هدفی که علت تمامی فعل و انفعالات دنیوی است.

۲. روایت‌گزینی: دستیابی به اسناد اعتقادی و تفکر درباره آنها منجر به اعتقاد عمیق دانش‌آموزان نسبت به باورهای دینی می‌شود و زمینه سازمان بخشی دانش دینی در حوزه‌های اعتقادی برای آنها میسر می‌شود. یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده‌ی نقش معلم در فراهم آوردن مصادیقی برای رفتارهای دینی و استدلال‌های عقلانی و شناختی برای معرفی شخصیت معنوی حضرت مهدی علیه السلام از طریق داستان‌ها و روایت‌هاست. همسو با این یافته‌ها، نتایج مطالعه مکسول و هیرش (۲۰۲۰) بیانگر این است که نقش معلمان در تربیت دینی دانش‌آموزان سازماندهی معرفت دینی آنها از طریق روش‌هایی است که جزئی از حرفه آنها محسوب می‌شود. می‌توان گفت که معلمان باید مهدویت‌شناسی را جریان تفکری برای دانش‌آموزان تلقی کنند که از طریق ارائه مفاهیم دینی و بحث بر سر کنش‌های انسان‌گونه آن، زمینه درک بهتر آن را فراهم آورند. درک این نکته که الزامات و اولویت‌های این موقعیت در آینده چگونه تحقق می‌یابد. بنابراین می‌توان گفت که روایت‌گزینی مؤلفه‌ای است که شناخت امام هدایت‌گر و دغدغه‌هایش را در بطن ارائه موضوعات دینی با محوریت داستان فراهم می‌کند.

۳. انسان‌شناسی دینی: آگاهی از ابعاد وجودی مختلف انسان کارکردی است که زمینه درک روحیات و نیازهای مادی و معنوی او را فراهم می‌آورد. به عبارتی، ساختار تربیتی نظام آموزشی توسط معلمان باید در پی رشد ماهیتی از انسان باشد که نگرش دین‌ورزانه دارد. یافته‌های مطالعه حاضر نشان‌دهنده‌ی این است که معلمان با تشریح ضرورت بعد دینی دانش‌آموزان به‌عنوان شاخصه‌ای برای پذیرش جامعه مهدوی، زمینه رشد معنوی و نهادینه‌سازی مفهوم مهدویت را با تأکید بر زندگی پیش رو میسر سازند. همسو با این نتایج، نتایج پژوهش سرمدی (۱۳۹۲) نشان می‌دهد که انتظارات از معلم در اسناد بالادستی مانند سند تحول

سوی رشد و تکامل، رهنمون می‌سازد، شکل می‌دهد. می‌توان گفت کنش‌های متنوعی که در راستای تربیت مهدوی برای دانش‌آموزان در مراحل مختلف روی می‌دهد، هویت دینی دانش‌آموزان به‌عنوان منتظران مهدی علیه السلام قابل تعریف می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی عملکرد معلمان در تربیت دینی دانش‌آموزان در حوزه مهدوی‌شناسی و تأیید و التزام به این حقیقت اسلامی انجام شد. در واقع معلمان کسانی هستند که به‌عنوان تأثیرگذارترین افراد در حوزه نظام آموزشی، می‌توانند زمینه تحقق همزمان اهداف شناختی و نگرشی مطلوب را برای دانش‌آموزان فراهم آورند. معلمان به‌عنوان افرادی که برای توجیه فعالیت‌های علمی خود و پذیرفته شدن آن توسط دانش‌آموزان، راهبردی عقلانی و استدلالی در پیش می‌گیرند و با بر عهده گرفتن مسئولیت مدیریت فرهنگی جامعه، جهت‌گیری‌های دینی جامعه دانش‌آموزی را متناسب با احکام و باورهای اسلامی شکل می‌دهند. در پژوهش حاضر نیز آنچه به دست آمده این است که معلمان در جایگاهی قرار گرفته‌اند که سعی دارند کارکردهای مختلفی در توسعه تربیت مهدوی دانش‌آموزان داشته باشند، این شاخصه‌ها عبارتند از:

۱. هستی‌شناختی دینی: شناخت هدف و اصل زندگی مزیتی است که کیفیت تعاملات و نقش‌پذیری دانش‌آموزان را در قبال رویدادهای پیش‌آمده ارتقا می‌بخشد و عملکرد مطلوب آنها را در پذیرش سرنوشت منحصر به فرد هر شخص به دنبال دارد. بررسی یافته‌های حاصل از این مضمون نشان می‌دهد که معلمان درصدد استخراج و شناساندن قوانین کلی جهان و القای اصول آن به دانش‌آموزان هستند، نظمی که از طریق ظهور حضرت مهدی علیه السلام تکامل مستمر ویژگی‌های زندگی انسانی را به دنبال می‌آورد. همسو با این نتایج، یافته‌های پژوهش شایسته‌فرد و غلامی (۱۳۹۹) بیانگر نقش ادراکات معلمان از نظام احسن آفرینش و ماهیت زندگی دنیا بر پرورش مطلوب دانش‌آموزان بر نگرش‌های اعتقادی دانش‌آموزان است. می‌توان گفت که معلمان باید به دنبال ترسیم ذهنیتی برای دانش‌آموزان باشند که جهان را در مسیر فرایند رشد و توسعه قرار می‌دهد و در آن پدیده‌ها در ارتباط با هم،

اخلاقی، تعهدات دانش‌آموزان را نسبت به پایبندی به اصول اخلاقی، در وضعیت ثابتی قرار می‌دهد. به عبارتی داشتن یک تفکر سالم و بدون تغییر در مقابل هجومه‌ای از دروغ‌پردازی‌ها و توجه به دیده‌گاه‌های شخصیت اجتماعی فراگیری که مسئولیت هدایت و تکامل معنوی جامعه انسانی را بر عهده دارد، مستلزم شناخت عمیق نگرش‌ها و سلوک رفتاری امام مهدی علیه السلام است. یافته‌های مطالعه بیانگر کارکرد دینی معلمان در شناخت نقش رهبری حضرت مهدی علیه السلام در ارتقا دینی جامعه و درونی‌سازی خصلت‌ها و صفات این شخصیت برجسته در زندگی معنوی دانش‌آموزان است. همسو با این پژوهش، یافته‌های مطالعه ادیب، فتحی آذر و ابراهیمی هرستانی (۱۳۹۳) نشان می‌دهد که نقش معلمان در گرایش‌های شناختی حضرت مهدی علیه السلام به‌عنوان یک مؤلفه اثربخش از دیدگاه دانش‌آموزان مورد تأکید است. می‌توان گفت نقش معلمان بیان ضرورت وجود رفتارهایی است که دلایل رخ دادن رویدادهای مطلوب برای دانش‌آموزان را تشریح می‌کند. به عبارتی معلمان با شناسایی کارکردهای رفتاری شخصیت منجی باید این ذهنیت را به دانش‌آموزان القا کنند که آنچه وجود چنین شخصیتی را ملزم می‌سازد، رفتارهای هدایت‌گراانه‌ای است که نیاز جامعه به عدالت را تامین می‌کند. همچنین ارائه بحث‌های استدلالی از طرف معلمان باید توجیه‌کننده رابطه بین منبع رفتاری و توسعه‌دهنده نقش شخصیتی و میل به پذیرش مصادیق رفتاری باشد.

۶. تلفیق‌پذیری ادیان: ماهیت آموزش مفاهیم دینی به گونه‌ای است که ارائه دیدگاه‌های مختلف در راستای توجیه منطقی و علمی دانش‌آموزان، می‌تواند ثمربخش باشد. به عبارتی اصل بر این است که توافق در روی دادن پدیده‌ای فراگیر، انسان‌ها را متوجه واقعیت راستین آن مفهوم می‌کند و عزم راسخ جامعه را در قبال آمادگی ذهنی و رفتاری برای مواجهه با آن، به دنبال دارد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که نقش معلمان در توجیه تربیت مهدوی دانش‌آموزان، ارائه نگرش چارچوب‌بندی شده در راستای حمایت از واقعیت ظهور حضرت مهدی علیه السلام از طریق ادیان مختلف است. همسو با این تحقیق، یافته‌های پژوهش وایت ورث (۲۰۲۰) نشان می‌دهد که تربیت‌پذیری دینی مستلزم درک عمیق معلمان از یکپارچه‌سازی دانش موضوعات تربیتی به‌عنوان یک

بنیادین، فراهم کردن فرصت برای رشد معنوی دانش‌آموزان و ایجاد انگیزه برای برنامه‌ریزی برای آینده است. در واقع، معلمان باید در مباحث دینی ظهور، انسان و صفات او را محور تدریس خود قرار دهند، بدین معنا که انسانیت انسان از ابعاد مختلف مورد بررسی قرار گیرد و مفهوم انسان در موقعیت‌های مختلف زندگی اجتماعی، دینی، اقتصادی، سیاسی و... به کار گرفته شود. می‌توان گفت که استفاده از سازماندهی بین رشته‌ای در تشریح انسانیت دینی که به دنبال مهدویت‌شناسی است، زمینه مقایسه ابعاد مختلف زندگی انسان را فراهم آورده و ارزش و جایگاه هر یک از این ابعاد و میزان اثربخشی آنها را برای غنی‌سازی معنوی و روحانی انسان تعیین می‌کند.

۴. پژوهشگری دینی: داشتن ذهنیت فعال و کنجکاو در رابطه با موضوعات دینی و به چالش کشیدن آنها، ادراک معنادار ماهیت وجودی آنها را فراهم می‌آورد و چرایی و اهمیت نقش آنها در تأثیرگذاری بر روند باورهای انسانی را تحکیم می‌بخشد. یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده نقش معلمان در فراهم کردن شرایط برای نقد حضور حضرت مهدی علیه السلام در جامعه آخرالزمانی و الزاماتی که جامعه را به سمت تمایل به وجود این شخصیت می‌کشد، است. یافته‌های همسو با این پژوهش، نتایج مطالعه هو و چنگ (۲۰۲۱) است که نشان می‌دهد ریشه اعتقادات مذهبی انسان‌ها، برگرفته از نوع تفکراتی است که به‌عنوان پردازشگر مسائل دینی و ترسیم تصویری از آنها در راستای درونی‌کردن ایده‌های ارزشمند به صورت فعال است. باید گفت که در این مؤلفه معلمان باید فعالیت‌های درسی در حوزه مهدویت را با رویکرد حل مسأله برای دانش‌آموزان طراحی کنند تا قابلیت‌های آنها در زمینه ارائه راه‌حل برای مسائل انسانی که درگیر موضوعات دینی هستند، توسعه یابد. همچنین استفاده از راهبرد تلفیقی در حوزه دیدگاه‌های استدلالی و همزمان با آن ارائه مصادیق عملی آن برای تعالی روحی و معنوی انسان‌ها، می‌تواند اثربخش باشد. به‌طور کلی می‌توان گفت که پژوهشگری دینی در زمینه تربیت مهدوی، باور به ارزش‌های این اصل اعتقادی دین اسلام مطابق با معرفت آگاهی‌بخش است.

۵. مرجعیت‌شناسی: استناد به الگوهای شخصیتی و هماهنگ‌سازی اندیشه و رفتار متناسب با ویژگی‌های این منبع

باشد که دانش‌آموزان را متوجه یا مصمم رسیدن به سرمنشأ نیازهایی بکند که هویت‌بخش جنبه مهدوی دین باشد. به‌طور کلی این مؤلفه نشانگر شکل‌دهی آن بخش از ماهیت دینی دانش‌آموزان است که پذیرش منجی دینی به‌عنوان یک اصل اساسی در دین اسلام عینیت دارد و ابعاد وجودی دانش‌آموزان توسط این جنبه از اصول اعتقادی تکمیل و تعریف می‌شود.

پیشنهادات

براساس یافته‌های این پژوهش، پیشنهادات کاربردی عبارتند از: - پیشنهاد می‌شود رویکرد آموزش‌مداری به‌عنوان محور توسعه فعالیت‌های دینی دانش‌آموزان در فرایند تربیت مهدوی مورد توجه قرار گیرد؛ - پیشنهاد می‌شود بسترهای محتوای تربیت دینی در مدارس متناسب با نگرش آینده‌پژوهانه در مسائل مهدوی آماده‌سازی و فراهم شود؛ - پیشنهاد می‌شود الگوی تربیت مهدوی مبتنی بر دانش شخصی-دینی دانش‌آموزان و در راستای شناسایی چالش‌های آخرالزمانی طراحی شود؛ - پیشنهاد می‌شود نسبت به فعال‌سازی سازمان‌های آموزشی-فرهنگی مانند دبیرخانه‌های استانی و شهرستانی در راستای فعالیت‌های تربیتی پژوهشگرانه دانش‌آموزان اقدام شود. همچنین پیشنهادات پژوهشی عبارتند از: - پیشنهاد می‌شود پژوهشی درباره نقش برنامه‌های درسی دینی در توسعه نگرش‌های مهدوی دانش‌آموزان صورت گیرد؛ - پژوهشی درباره نقش مهارت‌های پژوهشی در پرورش ذهنیت خود مهدوی‌شناسی دانش‌آموزان صورت گیرد؛ - پژوهشی درباره کارایی فعالیت‌های پرورشی در شکل‌گیری ماهیت رفتارهای مهدویت‌شناسی صورت گیرد؛ - پژوهشی درباره ماهیت انواع دانش دینی در اثربخشی طراحی فعالیت‌های تربیتی دانش‌آموزان انجام شود.

راهبرد آموزشی مناسب است. معلمان باید برای سازماندهی شناختی دانش‌آموزان از موضوع مهدویت و پذیرش بهتر آن، درصدد ارائه تفکر سیستمی باشند، به‌طوری که تحلیل‌پذیری و ارزیابی دانش‌آموزان از درک مفهوم مهدویت و بازنمایی آن در زندگی اجتماعی و فردی، متناسب با مفاهیم تأییدپذیر باشد. در حقیقت، معلمان باید به دنبال ایجاد این ذهنیت باشند که دانش‌آموزان در توسعه مفاهیم دینی به بررسی ابعاد و تطبیق‌پذیری موضوعات از زوایای مختلف آن پردازند و ارزیابی خود از جایگاه باورهای دینی در زندگی را روش‌مندتر سازند. به‌طور کلی می‌توان گفت که پرورش ایده‌های باورپذیر برای دانش‌آموزان در چارچوب ادبیات نظام‌مند از موضوع مورد پژوهش اتفاق می‌افتد.

۷. هویت‌سازی منتظران: تلاش برای تقویت روحیه دینی و تأکید بر اجرای ساختارهای رفتاری خاص در عملکرد دانش‌آموزان و اقدام برای فراهم کردن محرک‌های محیطی دینی درصدد بازسازی و بهبود کنش‌های اجتماعی جامعه مهدوی، مستلزم معرفی یک چارچوب از قبل تعریف شده است. یافته‌های پژوهش بیانگر نقش معلمان در نهادینه‌سازی شاخصه‌هایی مانند کنشگری فعال دانش‌آموزان در موضوع تربیت مهدوی، قابلیت‌شناسی و رشد آن، تحلیل‌گری مسائل مربوط به تربیت دینی و خودشناسی نسبت به باورهای مهدویت است. هم‌سوی با این پژوهش، نتایج پژوهش عابدی و همکاران (۱۳۹۷) نشان می‌دهد که نقش معلمان در تحقق‌پذیری تربیت دینی دانش‌آموزان، از طریق تقویت قدرت تفکر و تشخیص حق از باطل و کاربرد باورها در رفتارهای فردی و اجتماعی صورت می‌گیرد. آنچه از این مؤلفه استنباط می‌شود این است که برنامه‌های تربیتی باید به صورت غیرمستقیم توسط معلمان پیاده سازی شود. بدین صورت که باید ارتباطی بین خواسته‌های فطری دانش‌آموزان در حوزه متعادل‌سازی عملکرد با محرک‌های دینی که انگیزه بخش است، ایجاد شود. کارکرد معلمان باید سازماندهی و نظم‌بخشی نیازهای انسان در یک سلسله مراتب تعالی بخش

منابع

11. Ahmad, S. S. & Tengku Kasim, T. S. A.(2017), Permasalahan dan cabaran Guru Pendidikan Islam (GPI) dalam membentuk personaliti dan akhlak pelajar: Satu analisis secara kritis. In M. N. Mohamad, M. R. Idris, F. Mat Zain, C. Khaegphong, A. Pattanapricawong, & N. A. R. Nik Abdul Ghani (Eds.), Proceedings of the International Conference on Islam, Development and Social Harmony in Southest Asia 2017 (pp. 1–15).
12. Conroy, J. C., Lundie, D., Davis, R. A., Baumfield, V., Barnes, L. P., Gallagher, T., & Wenell, K. J. (2015), Does religious education work? A multi-dimensional investigation. London: Bloomsbury.
13. Copley, T. (2008), Non-indoctrinatory religious education in secular cultures. *Religious*
14. Dewi, E. R. , & Alam, A.A.(2020), Transformation Model for Character Education of Student. *Cypriot Journal of Educational Sciences*, 15(5), 1228–1237.
15. Don, Y., & et al.(2021), Challenges for Using Organizational Climate Tools for Measuring Teacher Job Satisfaction. *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 10(2), 465–475.
16. Elliott, G. , McCormick, J. , & Bhindi, N.(2019), A Social Cognitive Framework for Examining the Work of Catholic Religious Education Teachers in Australian High Schools. *British Journal of Religious Education*, 41(2), 134–144.
17. Ene, I. , & Iuliana, B.(2015), Religious Education and Teachers' Role in Students Formation towards Social Integration. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 180, 30–35.
18. Ezer, F. , & Aksut, S.(2021), “Opinions of Graduate Students of Social Studies Education about Qualitative Research Method”. *International Education Studies*, 14(3), 15–32.
۱. احمدخانی، سمیرا (۱۳۹۸)، «نقش معلم در پرورش یادگیرندگان»، آفاق علوم انسانی، ۲۸، ۴۷–۶۶.
۲. ادیب، یوسف؛ اسکندر فتحی‌آذر و اصغر ابراهیمی هرستانی (۱۳۹۳)، «ادراک دانش‌آموزان فارغ‌التحصیل سوم متوسطه نظری از مهدویت: پژوهشی پدیدارشناسانه»، تربیت اسلامی، ۹(۱۹)، ۷–۲۶.
۳. داوودی، محمد (۱۳۹۸)، نقش معلم در تربیت دینی، چاپ نهم، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۴. سرمد، زهره؛ عباس بازرگان و الهه حجازی (۱۳۹۶)، روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، تهران: آگاه.
۵. سرمدی، محمدرضا (۱۳۹۲)، «نقش معلم در زمینه‌سازی ظهور و تحقق جامعه مهدوی»، پژوهش‌های مهدوی، ۲(۷)، ۵۱–۷۵.
۶. شایسته‌فرد، رحمت و عبدالله غلامی (۱۳۹۹)، «اخلاق حرفه‌ای معلمی و تأثیر نگرش صحیح در پرورش متربی»، اخلاق، ۱۶(۳۸)، ۸۵–۱۱۲.
۷. شمشیری، بابک؛ علی شیروانی شیری و لیلا زارعی (۱۴۰۰)، «آسیب‌شناسی تعلیم و تربیت دینی در دانش‌آموزان متوسطه (از دیدگاه متخصصان تعلیم و تربیت، معلمان و دانش‌آموزان)». پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۲۹(۵۱)، ۲۶۵–۲۸۳.
۸. عابدی، فاطمه؛ مرتضی منادی، ملوک خادمی اشکذری و علیرضا کیامنش (۱۳۹۷)، «واکاوی عوامل مؤثر بر تحقق‌پذیری تربیت دینی دانش‌آموزان»، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۲۶(۳۸)، ۱۴۵–۱۶۹.
۹. ایمان، محمدتقی و محمودرضا نوشادی (۱۳۹۰)، «تحلیل محتوای کیفی»، فصلنامه پژوهش، ۳(۲)، ۱۵–۴۴.
10. Ahmad, A.(2017), Role of Teacher in Student's Personality Development. *Psychology and Behavioral Science International Journal*, 2(2), 1–2.

25. Selcuk, M.(2018), Learning in encounter: Crossroads, Connections, Collaborations. *Religious Education* 113(3),233–243.
26. Shea, J. J.(2018). *Adulthood, Morality and the Fully Human*. Lanham: Lexington Books.
27. Sultmann, W. , Lamb, J. , Hall, D. , & Borg, G.(2021), Student Perceptions of a Trial Religious Education Curriculum: Establishing Baseline Data. *Journal of Beliefs & Values*, 42(2), 247–257.
28. Van Dijk–Groeneboer, M.(2020), Religious Education in (Post–)Pandemic Times; Becoming a Resilient Professional in a Teacher Academy. *Religions*, 11(11), 1–12.
29. Whitworth, L.(2020), Do I Know Enough to Teach RE? Responding to the Commission on Religious Education's Recommendation for Primary Initial Teacher Education. *Journal of Religious Education*, 68(3), 345–357.
19. Hakyemez, C.(2020), Some Notes on the Mahdi Perception in Contemporary Shi'ism Cagdas Siilikte Mehdi Algısı Uzerine Bazı Notlar. *Turkish Journal of Shiite Studies*, 2(1), 7–16.
20. Hu, X. , & Cheng, S.(2021), Religious Orientation, Religious Involvement, and Religious Coping Predict University Students' Thinking Styles. *British Journal of Religious Education*, 43(4), 421–433.
21. Jafralie, S. , & Zaver, A.(2019), Teaching Religious Education: The Ethics and Religious Culture Program as Case Study. *FIRE: Forum for International Research in Education*, 5(1), 89–106.
22. Lubis, M. A., Wan Hassan, W. N. S. and Hamzah, M. I. (2017), Tahap pengetahuan dan kesediaan guru–guru Pendidikan Islam sekolah menengah di Selangor terhadap penggunaan multimedia dalam pengajaran. *ASEAN Comparative Education Research Journal on Islam and Civilizat*, 1(1), 1–13.
23. Maxwell, B. , & Hirsch, S.(2020), Dealing with Illiberal and Discriminatory Aspects of Faith in Religious Education: A Case Study of Quebec's Ethics and Religious Culture Curriculum. *Journal of Beliefs & Values*, 41(2), 162–178.
24. Minnaar–Kuiper, E. , & Bertram–Troost, G.(2020), Dutch Non–Affiliated Pre–Vocational Pupils, Their World View and Religious Education, *British Journal of Religious Education*, 42(1), 3–13.